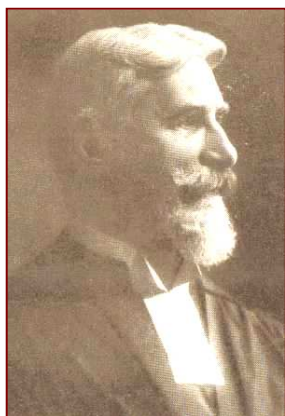

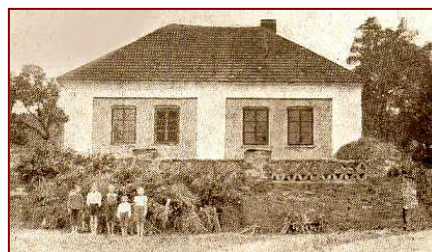
Michal Flegl

Čeněk Dušek - život a dílo

ThDr. Čeněk Dušek (1843-1918), významný představitel českého evangelictví na přelomu 19. a 20. století, se zapsal rovněž do našich národních dějin. Působil jako církevní i veřejný činovník, jako kazatel, publicista i pedagog. Pocházel ze Semtěše na Čáslavsku, kde se narodil 5. října 1843 (pokřtěn byl jako Vincenc). Jeho otec Josef Dušek byl majitelem největšího statku v obci (č. 7, viz obrázek). Matka Kateřina rozená Vančurová pocházela z Drobovic (č. 48) a byla dcerou domkáře. Sedlák Josef Dušek byl znám jako písmák i úspěšný hospodář. Z jejich sedmi dětí se Vincenc (Čeněk) narodil jako pátý. Ve dvanácti letech odešel na studia do Těšína, na evangelické gymnázium. Zde pobyl do roku 1860, kdy přešel do Levoče, aby po roce pokračoval v Prešpurku (Bratislavě). Na tamním evangelickém lyceu také maturoval. Rozhodl se pro studium bohosloví a tak nastoupil na evangelickou fakultu ve Vídni (1863-64). Následovaly fakulty v Erlangách a v Basileji. Největší vliv však pro Duškovu teologickou orientaci znamenalo studium na bohoslovecké fakultě ve skotském Edinburgu, kde pobyl dva roky. Získal tu též znamenité znalosti anglického jazyka, které v následujících desetiletích využíval jako úspěšný překladatel a učitel.

Do Čech se Dušek vrátil v roce 1867. O dva roky později (1869) byl ordinován na faráře reformované (kalvínské) církve v Kolíně. Tomuto městu i místnímu sboru zůstal věrný po celý svůj další život. V roce 1870 se Dušek oženil s Bedříškou Kulichovou (1847-1916) z mlýna Bašty v Drahelicích (manželství zůstalo bezdětné). Zámožná mlynářská dcerka přinesla do manželství značné jmění. Pro Čenka to znamenalo při skrovném farářském příjmu finanční zajištění, což nezůstalo bez vlivu na jeho postavení nejen v církvi, ale také ve veřejnosti. Z Kolína pak Dušek horlivě rozvíjel svou neobyčejně bohatou a mnohostrannou činnost a to i v mezinárodním měřítku. Kolínským farářem zůstal i po roce 1910, kdy se stal superintendentem (tj. představitelem) české reformované církve. V Kolíně také Č. Dušek dne 23. listopadu 1918 zemřel a byl pohřben na tamním hřbitově.

Na církevní i širší národní veřejnost působil Č. Dušek svou soustavnou činností organizační, publikační a redakční i přednáškovou. Politicky se hlásil k Masarykovu realismu. Přispíval do "Času", tiskového orgánu realistické strany i do realistického týdeníku "Česká Stráž", vycházejícího v Kolíně. S T. G. Masarykem se stýkal osobně a společně se zúčastnili některých veřejných vystoupení, např. debaty s Volnou Myšlenkou v roce 1908. V úzkých osobních stycích byl Dušek také s dr. Janem Herbenem. Tento spisovatel a vynikající žurnalista i politický publicista, bojovný obhájce realismu, dokonce vyznal, že se od Duška mnohemu přiučil. Zásady realismu Dušek propagoval i v církevním prostředí. Mnohdy také z pozadí inicioval závažné politické aktivity. Tak tomu bylo např. v roce 1889, když kníže Schwarzenberg ve své sněmovní řeči odsoudil Husa a husitství. Z Duškova popudu a podrobného návodu vystoupil na zemském sněmu jeho kolínský přítel poslanec MUDr. Jan Šíl s polemickým projevem. Setkal se v české veřejnosti s mimořádným ohlasem, který vedl k rozhodnutí postavit Husovi z dobrovolných sbírek pomník v Praze. Na realizaci tohoto záměru se Dušek aktivně podílel.

Po celý život Dušek usiloval o spojení českých evangelických církví a jejich zapojení do národního celku. K uskutečnění této snahy užíval argumentace, opírající se o české duchovní tradice. Východiskem mu bylo hlubší poznání české reformace, od Jana Husa po Jednotu bratrskou a J. A. Komenského. Jádrem Duškova snažení byla v podstatě aktualizace reformačního odkazu, s aplikací do současných poměrů. V oblasti organizační stál Dušek jako iniciátor u vzniku několika významných korporací. V první řadě to byla "Kostnická jednota", zaměřená ke kulturně-náboženskému působení jak uvnitř evangelických církví, tak v širší národní veřejnosti. Dušek se stal jejím prvním předsedou (1905). Dalšími novými spolky byl "Husův dům" a vydavatelsky zaměřené "Comenium". V obou se Dušek stal obětavým a inspirativním místopředsedou. V "Comeniu" také vyšly jeho překlady několika anglických spisů.

Publikační platformou byly pro Duška evangelické časopisy, do nichž soustavně přispíval a podílel se na jejich redigování. Roku 1886 sám založil měsíčník "Jednota". Uložil do něho celou řadu svých aktuálních článků i historických reminiscencí. Časopis se totiž měl stát publikační základnou pro úsilí o výraznou změnu církevního zřízení u nás. Dušek stál v čele těchto snah. Svou argumentaci založil historicky, zkoumáním řádů utrakvistické církve a Jednoty bratrské. Když snaha o změnu církevního zřízení byla završena, přestal Dušek v roce 1891 "Jednotu" vydávat. O významu časopisu jistě svědčí i to, že J. Herben v nekrologu otisknutém v Národních Listech (1918) doporučil mladší generaci vyhledávat v knihovnách měsíčník "Jednota", aby poznala Duškovy schopnosti a obdarování.

Č. Dušek se živě zajímal o M. J. Husa a trvale studoval jeho dílo. K jeho hlubšímu pochopení vykonal mnoho svými články, přednáškami i kázáními. Za mnohé další uvedme alespoň závažnou přednášku "O principech Husova díla" z roku 1895, vydanou v brožuře roku 1914. Nebyl by to bytostný organizátor Dušek, kdyby se nepodílel často rozhodujícím způsobem na pořádání akcí k Husovým jubilejím. Tak tomu bylo v roce 1903 při kladení základního

kamene k Husovu pomníku na pražském Staroměstském náměstí. Události se účastnila řada evangelických hostů ze zahraničí, jimž byl Dušek ochotným tlumočnickem. Obdobně tak působil i při dalších mezinárodních setkáních v Praze, na jejichž organizování se podílel výraznou měrou. Samozřejmostí bylo, že Dušek pohotově překládal přednášky zahraničních řečníků z angličtiny a jim zase do angličtiny převáděl české projevy. Evangelický komitét pro společnou oslavu Husovu v roce 1915 pracoval za Duškova předsednictví. Přes omezení daná válečnou dobou a nepřízní rakouské vlády akce na půdě církve důstojně proběhly a Dušek několikrát vystoupil se svými projevy.

O rok později se podílel na vzpomínce na Jeronýma Pražského a pronesl při ní, podle pamětníků "úchvatné" kázání. Husovská tematika v Duškově pojetí se také pozoruhodně uplatnila již v roce 1909 při pražské oslavě 400. výročí Jana Kalvána. Dušek zde s velkým ohlasem přednesl srovnání - "Hus a Kalvín". Vzhledem k Duškovu trvalému zájmu o Jednotu bratrskou nepřekvapí jeho členství v komitétu k oslavám 300. výročí narození J. A. Komenského v roce 1892. Při slavnostních bohoslužbách 28. května 1892 pronesl Dušek kázání, v rozšířené podobě otištěné ještě téhož roku ve "Slavnostním památníku" s názvem "O duchovním životě J. A. K. jakožto kněze a biskupa Jednoty bratrské". Odkazy na historii byly charakteristické i pro Duškova kázání. Jejich východiskem byl ovšem biblický text, jeho rozbor a aplikace. Dokládá to pamětníková poznámka - "Vyčerpav text, pojednou vybočil: a nyní mi dovozte historickou vzpomínku". Duškova kázání, stejně jako jeho přednášky, byla vždy pečlivě připravená a promyšlená. Dušek byl nepochybně podmanivý řečník, který dovedl zaujmout a oslovit. V kázáních se neváhal dotýkat aktuálních otázek, často kriticky a s břitkou ironií. To dosvědčovali jeho posluchači a lze to vyčíst i z kázání vydaných tiskem.

K Duškově literární tvorbě neoddelitelně patří oblast duchovní poezie, duchovních písní. Nepřekvapuje, že mezi nimi vyniká heroická až patetická píseň "Vznes se hrdě vzhůru, zavlaž nad námi, prapore s kalichem mezi hvězdami" odpovídající Duškově mužné bojovnosti. Pozoruhodné však je, že se Dušek s úspěchem pokusil také o písně výrazně citově laděné, např. "Několik parných dnů" či "Pojd', duše tesklivá", zpívané dodnes. Naši současnou kulturní veřejnost asi překvapí, že český text známé vánoční písně "Tichá noc", každoročně uváděné na koncertních pódíích, je dílem Duškovým! Literární historik prof. J. B. Čapek ocenil citovost jeho jemného a poetického tlumočení této písně, "jejíž veršová a hudební struktura staví překladateli mnoho obtíží". Dovojuje z toho, že "Duškova básnická snaha by byla v příznivějších okolnostech rozmanitá a vícestranná".

Absolventi reálného gymnázia v Kolíně z dob Duškova působení (vyučoval náboženství a angličtinu) vzpomínají na něho vděčně jako na vynikajícího učitele. Zajímavé je, že Dušek ve svém mládí učitelem být nechtěl. Později vzpomínal, jak mu bylo "kantorování" protivné. Toužil po dráze vojenské nebo se chtěl stát misionářem. Farářské povolání ho přivedlo k vychovatelství, jemuž se pak oddal se vši svou příslovečnou energií. Výsledkem byl trvalý ohlas, láska a úcta jeho žáků, které ovlivnil na celý život. Jejich vzpomínky, publikované i ústní, to dokládají. Dovedl mladé zaujmout věcně i lidsky. Choval se k nim přátelsky, debatoval s nimi o nejrůznějších tématech, politická nevyjímaje. Jistě zapůsobilo i jeho osobní kouzlo a povaha. Tak se stalo, že evangeličtí rodiče z východních Čech,

Českomoravské vysočiny i z Moravy posílali své syny na studia do Kolína, ač měli jiná gymnázia blíže, jen aby se stali Duškovými žáky. Vedle toho měl Dušek vliv i na neevangelické studenty svých hodin angličtiny. Za Duškovy éry absolvovala kolínské gymnázium řada později vynikajících osobností z různých oborů. Na snímku je českobratrský chrám v Kolíně.

Čeněk Dušek byl výraznou, vpravdě charismatickou osobností, výrazně ovlivňující své spolupracovníky, posluchače a žáky. Jeho organizační úsilí, důležitá složka životního díla, vycházela z dobových potřeb a souvislostí. Přinesla však výsledky, jež ovlivnily i období následující. Rovněž Duškova literární tvorba je v mnohém poplatná ovzduší doby. Řada z jeho závěrů či postřehů však při hlubším zamyšlení neztratila platnost a podnětnost ani dnes. Č. Dušek se dožil založení ČSR, zemřel měsíc po jejím vyhlášení. Jistě stále nabádavě a s plnou platností znějí jeho slova, určená následovníkům: "Jen aby národ náš český uměl si vážiti té svobody a byl jí hoden. Jdete vstříc krásným dobám a velkým možnostem. Jděte jen rovně a nerozpadněte se na dva tábory. A všichni si neste do té nové práce široký rozhled. Stůjte na výši doby a mějte porozumění pro otázky a touhy moderního člověka".

Bibliografická poznámka

Publikaci "Čeněk Dušek. Osobnost a výběr z jeho prací" (Praha 1933) uspořádal Antonín Frinta. Obsahuje též výběr z Duškovy korespondence. Viz též Michal Flegl: Čeněk Dušek a česká reformace, Křesťanská revue, 1968, s.206-211 a Čeněk Dušek dnešku, Kostnické jiskry, 1968, č. 41. O Duškovi nejnověji - Ondřej Matějka: Mezi církví a národem, Dějiny a současnost, 2006, č. 9.